

Оҕо кутун туннунт поэт

Саха народнай поэтэ, саха улуу Маршага, Чуковскайа дииллэр. Саха оҕото өйө уһуктуоҕуттан Бүөтүр Тобуруокабынан тылланар, кини ырыаларын олоҕун устата аргыс оностор.

Петр Николаевич Тобуруокоп 1917 с. алтынньы 25 күнүгэр Үөһээ Бүлүү улууһун Ороһу нэһилиэгэр булчут Ньюкулай Тобуруокап уонна Евдокия Ксенофоновна Иванова (Улахан Огдооччуйа) дьиэ кэргэннэригэр бастакы оҕонон төрөөбүтэ. Биэһигэр 1922 с. төрөппүттэрэ оҕолорун үөрэттэрээри ийэтин дьоно олорор сирдэригэр Ороһуга көспүттэр. Уол аҕатын батан сааһыт, туһахчыт, тууһут, илимньит, мындыр булчут буола улааппыт.

Ааҕарга өссө оскуолаҕа киириэн инниттэн таайа үөрэммит. Маннайгы кинигэтэ “букубалар мунньахтара” 1948с тахсыбыта. Онтон бэттэх хас эмэ уонун ахсааннаах хоһоонунан, кэпсээннэринэн кинигэлэрэ бэчээттэммитэ. Ыччат, оҕо аймах тапталлаах суруйааччыта этэ.

Оҕо аһамыт хоһооноро

Биһиги кини хоһооннорун кытта оччугуйкаан саасытыгар билсибиппит “Чычып-чаап”, “Тоҕо”, “Эрдэ турбут оҕолор”, “Харыйа”, “Хатын”, “Улаатарым буоллар мин”. Детсадка сылдьан быраабынныктарга, ийэлэрбит үөрөппиттэрэ.

Хай да хоһоонһут үгүс үлэнэн. Сыранан элбэҕи ааҕан билэн, эт мэйиитинэн элбэҕи буһаран, аан дойду эрэйин-кыһалҕатын итии сүрэҕинэн курдат аһаран биллиилээх поэт буолан тахсар. Поэт үлэтэ умсулҕаннаах уонна ыарахан үлэ. Ол туһунан Тобуруокап олус бэргэнник этэн турар.

Хоһоон диэн масчыкка- сүгэтэ

Отчукка-укулаат хотуура

Көрбөккө- кыраҕы хараҕа

Көлгөөккө-мохсоҕол кыната

Ол иһин хоһоону суруйуу

Уһун мун, улуу дьол аргыстаах,

Хас хоһоон барыга сүрэхтэн

Эт тардан, хаан хабан тахсыахтаах

Айылба кэрэтин ойуулуур айымныларыгар П. Тобуруокап тыыннаабымсытыы, тэннээһин, эпитет курдук уус-уран ньымалары туттар буолан, оҕоҕо чугас, өйдөнүмтүө хартыналар айыллаллар:

*Ырыаба ылламмыт,
Хобоонно холбоммут
Мананчаан хатыным,
Мааныгын даһаны!..*

*Уп-урун туоскуттан
Уут суогэй кэлиһи,
Сэбирдэх аайыттан
Куох былаат уунуууу!*

(«Хатын»)

«Буквалар оонньуулар» хобоонно буукубалар бытарыһа сырсаллар, мээчик хапсаллар, куннээн тусталлар, куораттары туталлар, космонавт буолаллар, муораларга усталлар. Буукубалар оболор бэйэлэрин курдуктар: көрсүө-сэмэй кыргыттар, мэник –тэник уолаттар көрүлүүллэр, ыллыылар, лаабырдарга сынньаналлар, үнкүүлээн тэйэллэр, костер тула көрүдүөһү кэпсэтэллэр, бука бары доҕордуулар.

*Буквалар – оболор,
Уолаттар да кыргыттар,
Сорохторо улахаттар,
Сорохторо кыралар.*

*Бука бары доҕордуулар,
Биир звено курдуктар,*

*Биир этэрээт курдуктар,
Биир алфавит буолаллар.*

«Уон» хоһоонно автор эмиэ оҕо билэр өйдөбүлүнэн сыыппараны быһаарар:

*Хааман кэлэрбэр
Атахтарым иккилэр,
Дайбаан-дайбаан биэрэрбэр
Илиилэрим иккилэр.*

*Эһигини көрөрбөр
Харахтарым иккилэр,
Кэпсиургитин истэрбэр
Кулгаахтарым иккилэр.*

Петр Тобуруокап оҕолорго аналлаах айымньыларын өссө биир уратытынан кыралары умсугутар оонньуу көрүнүн туһаныыта буолар. Оонньууга эрэ оҕо олоҕу ырыналаан көрүүтэ сайдан барар. Ол да иһин Тобуруокап үгүс хоһооннорун киһи оонньуу-оонньуу ааҕар, толкуйдуур, ырытар.

*Кинини А-5а эптэххинэ,
О-5о эппиккин сиэ5э,
Оттон Ы-га эптэххинэ,
Э-5э эппиккин сиэ5э!
(Ат-от, ыт-эт)*

*Көнөтүк аах –
Күн күлэ тахсыыта
Күлүмнүү сытыа,
Төттөрү аах –
Түнкэтэх тыаҕа*

Түбэһэн ааһыа!

(Сиик, киис)

Ити курдук Тобуруокап биһиэхэ аналлаах поэзиятыгар сонун булумһулар, соһуччу санаалар, дыктилэр-дьээбэлэр элбэхтэр. Онон кини хаһыс да көлүөнэ саха кырачаан аабааччыларыгар олох дыктитин арыйар, дыктини сатаан булан көрөр, дыктини эрэ онорор дьонун дьон буоларга үөрэтэр тапталлаах поэппыт,, суруйааччыбыт.

Алын кылаас оболоро БүөтүрТобуруокап айымньыларынын кытта билсиһиилэрэ

<i>Сыккыс 1 кылаас</i> <i>У.Ф.Кондакова,</i> <i>У.Е.Леонтьева</i>	<i>Сабарга 2 кылаас</i> <i>Л.В. Захарова.</i> <i>Л.К. Избекова</i>	<i>Кустук 3 кылаас</i> <i>Л.В. Захарова.</i> <i>Л.К. Избекова</i>	<i>Ньургубун</i> <i>4 кылаас</i> <i>Л.В. Захарова. Л.К.</i> <i>Избекова</i>
Хоһоон 1 “Хааман иһиэх” 2.”Сайын ханна барабын? Сайын тугу гынабын?” 3.”Ыһыах оонньуута”	1.”Оскуолабыт дорообо” 2.”Учууталга үөрэммиттэр” 3. “Доҕордоһуу тойуга” 4. “Мэнигийээн мэникчээн” 5. “Чооруос”, 6 “Баай” оҕо	1.”Тула өттүм тула хаар” 2. “Ким хайдах үлэлиирий. 3. “Манган мастар”.	1. “Попугай араатар” 2. “Чаный Чабаан”
<i>Литература аабыыта</i> <i>Л.В.Захарова,У.М.</i> <i>Флегонтова.</i>	<i>Литература аабыыта</i> <i>Л.В.Захарова,У.М.</i> <i>Флегонтова</i>	<i>Литература аабыыта</i> <i>Л.В.Захарова,У.М.</i> <i>Флегонтова</i>	<i>Литература</i> <i>аабыыта</i> <i>Л.В.Захарова,У.М.</i> <i>Флегонтова</i>
1.«Кинигэ” 2.“Чабырбах азбука 3. “Буукубалар муннахтара”	-.-	1.”Күндүттэн күндү кылаат” 2. “Чыычаах обото”	1. “Чаный Чабаан”
<i>Бэйэ аабыыта</i> <i>Л.В.Захарова,У.М.Флего</i> <i>нтова.</i>	<i>Бэйэ аабыыта</i> <i>Л.В.Захарова,У.М.Флегонтов</i> <i>а.</i>	<i>Бэйэ аабыыта</i> <i>Л.В.Захарова,У.М.Флего</i> <i>нтова.</i>	<i>Бэйэ аабыыта</i> <i>Л.В.Захарова,У.М.</i> <i>Флегонтова.</i>
1.“Чабырбах азбука 2. “Буукубалар муннахтара”	1.”Баара буолуо дуо?”	-	1. “Чаный Чабаан”

<i>Ыалынан аабыы</i> <i>Л.В.Захарова,У.М.Флего</i> <i>нтова.</i>	<i>Ыалынан аабыы</i> <i>Л.В.Захарова,У.М.Флегонтов</i> <i>а</i>	<i>Ыалынан аабыы</i> <i>Л.В.Захарова,У.М.Флего</i> <i>нтова</i>	<i>Ыалынан аабыы</i> <i>Л.В.Захарова,У.М.</i> <i>Флегонтова</i>
-	-	1. “Күөрэгэй”	-

Алын кылаас оѳолоро БүөтүрТобуруокап айымныыларын билсиһиилэригэр таблица онордум. Ол түмүгүнэн тэннээн көрдөхпүнэ. Сыккыска Бүөтүр Тобуруокап үс айымнныыта киирэ сылдыар. Литература ааѳыытыгар сана айымныылары киирбиттэр. Саһарѳаѳа алта хоһооно киирбит эбит. Онтон литература ааѳыытыгар биир да айымнныыта киирбэтэх. Кустукка үс хоһооно киирбит буоллаѳына, литература ааѳыытыгар сана икки хоһооно киирбит. Ньургунунна икки айымнныыта баар буоллаѳына, литература ааѳыытыгар сана айымнныы киирбэтэх. Хатыланы көстөр.

Түмүкпэр эттэххэ, оѳо аймах сөбүлээн ааѳар поэтын кэлинни учебниктарга суоѳа хомолтлолоох. Оѳону иитэр- үөрэтэр хоһоонноро киирбэтэхтэрэ дыккити.